

Felszabadulás? Hogyan tovább?

Részletek Pfeifer Éva leveleiből

Összeállította: Járó Katalin¹

Részleteket fogok közzétenni Pfeifer Éva pápai származású fiatal nő leveleiből, melyeket egy Palesztinában élő távoli rokonának írt azután, hogy a lágerben felszabadult. Gondoltam, be kellene mutatnom az idézni kívánt levelek szerzőjét, ki ő és ki ő nekem. Elálltam ettől, mert megteszi ő maga, amikor Bergen-Belsenben kétségbeesetten keres élő rokonokat. Így azután inkább arra utalok itt a levelek idézése előtt, hogyan került a szóban forgó hat levél a birtokomba.

A Páparól Auschwitzba hurcolt közvetlen rokonaim között egy túlélő volt, aki szüleit és hat testvérét veszítette el. Ő nem jött haza, új otthonra talált Palesztinában. Egy kibucban élt, tanár lett és műkedvelő régész, fiatalokat nevelő aktívan politizáló értelmiségi. Állítólag a lágerélményeiről sohasem beszélt senkinek. Később kibontakozó költészetét viszont a holokausztnak szentelte. A csak távoli rokon P. Évának viszont, aki szintén a szüleit és kishűgát veszítette el, kifejezett igénye volt, hogy az átélt borzalmakat és veszteségeit megoszthassa hozzá közelálló, a családját ismerő rokonokkal. A beszámolóit tartalmazó leveleire nagynénémnek, édesanyám nővérének, Eckstein Arankának a személyes iratait őrző híres fekete bőröndjében bukkantam 2015 tavaszán Bnei Braqban az unokatestvérem lakásában.

I. A KIS FEKETE BŐRÖND

A bőrönd 1935-ben érkezett, egy trükk bevetésével, legálisan kivándorló gazdájával, Eckstein Arankával az országba, akkor még pipereholmikát szállítottak benne. Később lett a szülővárosában, Pápán a zsidó közösségben népszerű tulajdonos meglehetősen kiterjedt magyar nyelvű levelezésének otthona. „Fekete, szélessége 25 cm, hossza 35, bélése szürke sárga csíkos selyem” – írja róla unokatestvérem, Eszter egy kis novellában. 1944 után a levelek mellé iratok kerültek, melyek a Vöröskereszttől érkeztek, amikor a háború után rokonai után kuta-

tott. Később a verseit fogadta be a bőrönd, majd a háztól szép sorjában elkerülő három kislányának a katonaságból érkező küldeményeit. A bőrönd szemtanúként őrizte meg gazdája életének felhalmozott emlékeit. A bőröndöt a legidősebb, 1936-ban született lánya, Eszter nyitotta ki, de csak jóval édesanyja 1966-ban bekövetkezett halála után, amikor nyugdíjba vonult. Magyarul olvasni tudó barátokat kért meg, hogy fordítsák le neki a leveleket. Kislánykorában a háborút követő években szinte minden túlélő családtag megfordult náluk. Úgy emlékezett vissza ezekre az időkre egy, a gyerekeinek és unokáinak már hetvenévesen írt családtörténeti összegezőben, hogy a mamája körül szinte egy magyar nyelvű intellektuális – költészettel és politikával foglalkozó – klub működött azokban az időkből. Innen ered az ő élőbeszédre kiterjedő magyar nyelvtudása. Eszter a 70. születésnapját úgy ünnepelte meg, hogy népes családját – négy felnőtt gyermeket és jó néhány tízévesnél idősebb unokáját – egy európai körútra hívta meg, melynek keretében meglátogatták együtt a család történetének fontos színhelyeit. Ekkor állított össze kis útikalauz számukra a fekete bőröndben pihenő képek és levelek alapján. Át akarta a fiataloknak adni édesanyja és

A kis fekete bőrönd

2020/2-3

anyai családja – számára nagy megrendülést jelentő – történetét. Egyebek között úticél volt Pápa, Aranka szülőházával, a fenséges zsinagógával, felkeresték az egykori rokonok sírhelyeit, meglátogatták a budapesti zsidó temetőket. Eljutottak Auschwitzba, ahol Eszter döbbenet látott viszont sok éppen olyan fekete bőröndöt, amely náluk otthon a család emlékeit őrizte.

Jómagam 1993-ban kaptam meg tőle anyáink, a két életben maradt Eckstein testvér háború utáni levelezését. Ám a bőröndnek ezután is maradtak titkai, így azután 2015-ben magam fedeztem fel olyan levélköteget benne, melyben Aranka a lágert túlélő rokonoktól és ismerősöktől kapott értesítéseket gyűjtötte egybe. Ezek között bukkantam rá Pfeifer Éva megrázó beszámolóira.

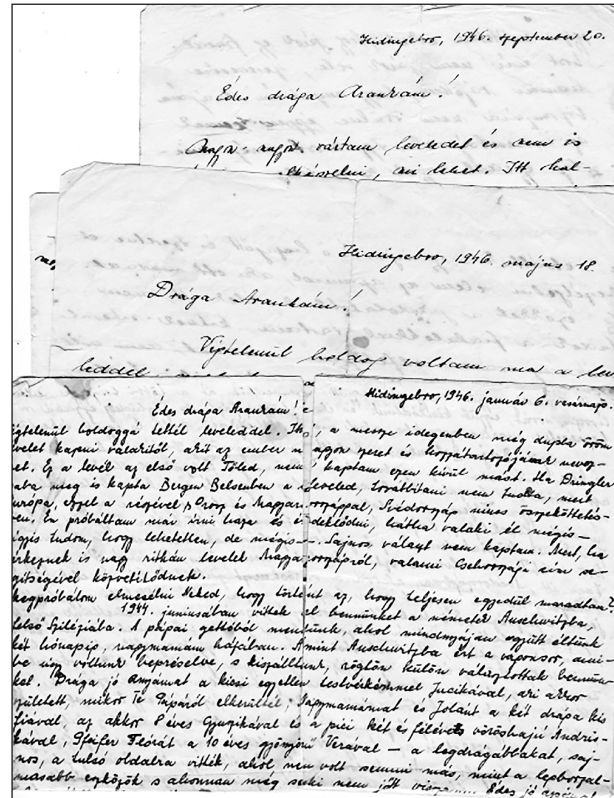
2. PFEIFER ÉVA BEMUTATKOZIK

Címkereső levél

Örebro, 1945. november 12.
Tekintetes Schiffer Mihály Úrnak! Jeruzsálem

„Igen tisztelt Schiffer Úr!
Nem hiszem, hogy emlékeznének rám és tudnák, ki vagyok, mert én akkor még kicsi voltam, amikor eljöttek Pápáról. Pfeifer József műszerész lánya vagyok, Pfeifer Éva és 1944 július elején vittek ki bennünket a németek Magyarországról. Akkor elválasztottak bennünket a hozzátartozóinktól, azóta egyedül vagyok, nem tudok drága szüleimről sem. Az egyetlen hozzátartozóm, akiről tudom biztosan, hogy életben van Goldstein Józsefné,² Eckstein Aranka, csak a címét nem tudom, csak azt, hogy ők is Palesztinában vannak. Bergen Belsenben találkoztam Schiffer úr húgával és ő mondta meg az önök címét, próbálkozzam, talán így megtudhatom Aranka címét önökön keresztül. Közben nagyon beteg voltam tífuszban, s a címet elfelejtettem. Tegnapelőtt este hirtelen eszembe jutott, s ezért írok most rögtön, kérem, legyenek a segítségemre, hogy Eckstein Aranka címéhez hozzájuthassak.

Itt vagyok Svédországban hála istennek, már egészségesen, de nem megyek haza még, itt maradok egyelőre Svédországban, s dolgozni fogok. Magyarországról nagyon szomorú hírek jönnek, itt együtt vagyok a galléros Laufer lányával, Laufer Évával, egész biztos ismerik, a Laufer Edit húga. Sajnos ő is egyedül van, nem kapott hírt senkiről a családjában.

Pfeifer Éva levelei

Legközelebb írok bővebben és várom szíves válaszukat abban a reményben, hogy sikerül megtudniuk, hol lakik Aranka.

Én velük olyan rokonságban vagyok, hogy nagybátyám Dringler Laci feleségül vette Eckstein Jolánt. Az én anyukám Dringler Tilda. És nagyon-nagyon el vagyok keseredve, mert kishúgommal együtt a másik oldalra kerültek, az öregek és gyerekek közé, úgy hogy reményem sem lehet, hogy valaha láthassam őket. Mivel én még tudok dolgozni, mert fiatal vagyok, 19 éves, engem életben hagytak, és úgy látszik erős is, mert Isten segítségével túléltem a borzalmakat.

Sok üdvözléssel önnek és kedves családjának
Pfeifer Éva”

Első lépésben P. Éváról egy tényekre korlátozódó beszámolóból megtudtuk, hogy 1945-ben 19 éves, édesapja P. József műszerész. Családjából ő az egyedüli túlélő, mindenkit elvesztett. Kishúgát és édesanyját azonnal a lágerbe érkezés után a „másik” oldalra, a megpecsételt sorsú öregek és betegek közé sorolták. Ott azért hagyták életben, mert erős és munkaképes. A levelet korábbi súlyos be-

tegségéből éppen felgyógyulva Svédországban írja, ahol mielőbb dolgozni akar. Aggasztják a Magyarországról érkező hírek. Örül, hogy nincs egyedül, mivel találkozott egy pápai lánnyal, Laufer Évával. Az is kiderült, P. Éva nekem úgy rokonom, hogy édesanyja, Dringler Tilda az Eckstein lányok, köztük a mamám sógornője, tekintve, hogy Tilda bátyja, Dringler László vette feleségül Eckstein Jolán testvérüket.

Családkereső levél

A 2. levél időben korábbi, ezt Éva 1945. május 1-jén írta még Bergen-Belsenben, hogy Schiffer úron keresztül eljuttassa Arankának. Őt Schiffer úrtól eltérően Éva kislánként személyesen ismerte, így a levél hangja közvetlenebb.

„Kedves Aranka!

Egész biztos váratlanul ér téged ez a levél, mert egyáltalán nem számítász rá, és talán nem is gondolsz az írójára. Mikor Te elkerültél Páparól,³ én még nagyon kicsi voltam, talán, ha gondolsz rám, úgy jutok eszedbe, mint kislány két szőke copffal. Azóta már megnőttem, felneveltek, s az utolsó évben, nagyon sokon keresztülmentem – sajnos csak én egyedül. Végre elárulom, ki vagyok: Pfeifer Évi, vagy ha úgy jobban emlékszel Cz... (nem olvasható becenév) – így hívtatok akkor. És hogy most mi indított arra, hogy neked írjak? Azóta elkerültem hazulról, sokszor gondoltam rá, csak nem tudtam a címedet megszerezni, s most hogy egy újabb koncentrációs lágerbe kerültem, s újabb ismerősöket fedeztem fel, többek között Schiffer Sárít, az első lépés feléd, hogy rögtön kértem Mihályék címét és így merem remélni, hogy elkerül a levelem Hozzád.

Kikerültem a nagyvilágba egészen egyedül, egy éve vetődöm egyik helyről a másikra egy barátnőmmel, Laufer Évával, aki szintén kislány volt még akkor, amikor te elkerültél otthonról, s nem emlékezhetsz rá. Mi együtt vagyunk legalább ketten, s ha valaha hazakerülünk, nem tudom, hogyan találunk mindent, s kit találok az enyémeik közül. Most nagyon nehéz és hosszú lenne mindent elmesélni, de majd sor kerül arra is később. Egyenlőre szeretnénk már ebből a lágerből kikerülni. Ami már csak napok kérdése. Már megkezdtek az emberek elszállítását, csak nagyon nehezen megy minden. Nagyon tönkrementem testileg-lelkileg. És igen gyengének érzem magam. Nem is tudom, mi lenne, ha még mindig a németek keze alatt lennénk, s még nem foglaltak volna el bennünket. Hogy mi lett a zsidó

ifjúságból?! Arankám, nagyon szeretnék veled személyesen beszélgetni és fogok írni most már mindig. Én sajnos címet egyenlőre nem írhatok, mert nincs, de remélem nemsokára az is lesz. Férjeddal és kislányaiddal együtt sokszor csókollak.

Évi”

A közvetlen, nyelvből, ahogy Éva Arankához szól arra következtetek, hogy amikor Évi kislány volt még 1935 előtt, az Eckstein testvérek – Jolán és Aranka – feltehetően összejártak és ilyen alkalmakkor, ünnepekkor, a templomban találkozhattak a férj testvéreivel és családtagjaival is. Elbűvöl, milyen tisztán és tárgyilagosan fogalmazza meg 1945 májusában, hogy már egy éve vetődik egyik helyről a másikra a nagyvilágban. Mennyire örül, hogy pápai lányokkal találkozik, hogy együtt van L. Évával és Sch. Sári révén megszerezte a vágyott címet. Megtudtuk tőle, hogy testileg és lelkileg tönkre ment, legyengült. Nagyon tart attól, vajon mi vár rá, ha hazakerül, kit talál meg az övéi közül. Konkrét vágya, hogy végre kikerüljön a lágerből, ahol már nincsenek németek és elkezdtek az emberek elszállítását. Lakcíme, ahova Aranka írhatna neki, még nincs, de reméli, hogy lesz hamarosan. Írni és találkozni szeretne és mindent elmesélni.

3. A LÁGERRŐL

Emlékező levelek

Hidingebro, 1946. január 6. vasárnap
Arankának

„Édes drága Arankám!

Végtelenül boldoggá tettél leveleddel. Itt a messze idegenben még dupla öröm levelet kapni valakitől, akit az ember nagyon szeret és hozzátartozójának nevezhet. Ez a levél az első volt tőled, nem kaptam ezen kívül mást. Ha Dringler Baba⁴ meg is kapta Bergen Belsenben a leveled, továbbítani nem tudta, mert Európa ezzel a részével s Orosz- és Magyarországgal Svédország nincs összeköttetésben. Én próbáltam már írni haza és érdeklődni, hátha valaki él mégis – úgyis tudom, hogy lehetetlen, de mégis. Sajnos választ nem kaptam. Mert ha érkeznek is nagy ritkán levelek Magyarországról, valami Csehországi cím segítségével közvetítődnek.

Megpróbálom elmesélni Neked, hogy történt az, hogy teljesen egyedül maradtam.

1944 júliusában vittek el bennünket a németek Auschwitzba, felső Sziléziába. A pápai gettóból

mentünk, ahol mindnyájan együtt éltünk két hónapig nagymamám házában. Amint Auschwitzba ért a vagon, amibe úgy voltunk beprésselve, s kiszálltunk, rögtön külön válogattak bennünket. Drága jó anyámat, kicsi egyetlen testvérkémmel, Jucikával, aki akkor született, mikor Te Pápáról elkerültél. Nagymamámat és Jolánt⁵ a két drága kis fiával, az akkor 8 éves Gyuszikával és a pici, akkor két és fél éves vörös-hajú Andriskával, Pfeifer Flórát a 10 éves gyönyörű Verával – a legdrágábbakat – sajnos a túlsó oldalra vitték, ahol nem volt semmi más, mint a legborzalmasabb eszközök, s ahonnan még senki sem jött vissza.....Édes jó apámat akkor életben hagyták, s a dolgozó férfiak közé vitték, később hallottam róla, hogy a muníció gyárba tették, s akkor nagyon boldog voltam. Még később pedig hallottam, hogy ugyancsak a gyárnak a munkásait, a rabszolgáit gépfegyvertűz elé állították szabotázsért. Hogy egyetlen apám köztük volt-e nem tudom, de azóta nem hallottam róla semmit.... Sokszor gondoltam, hogy nekimegyek az elektromos drótnak, amivel a lágerok körül voltak kerítve, de valami mindig visszatartott. Az én lágeromban együtt voltam egy darabig Vilma nénivel, Babával, és Duncival, aki azóta már nagylány lett 15 éves, szép, fejlett, ügyes gyerek; de hogy azóta mi lett vele, él-e? – nem tudom. Ezek a korú kislányok nem bírták a borzalmakat és csak nagyon kevesen maradtak életben. Vilma néni már otthon is erős epegöröcsök kínozták, s később a lágerben hogy bírta orvos és gyógyszer nélkül? Nem hiszem, meg kell örülnöm, ha visszagondolok és mégis mindig a szeretteimet látom magam előtt. – Én otthon elég gyenge, vékony gyerek voltam és a sok szenvedéstől úgy megerősödtem, hogy túléltem ezt az állati életet. Egy szál ruhában, rettenetes étellel, cipő, harisnya, fehérnemű nélkül, a hajunk egész kopaszra vágva – és éltünk. Apukám természetét örököltem, nem vagyok kényes, hanem erős akaratú, s azt hiszem azért élek most. Aztán a borzalmak egyik lágeréből, Auschwitzból elkerültem egy muníciógyárba, Berlinhez közel, s akkor szerettük meg egymást Laufer Évivel. Azóta mindig együtt vagyunk, együtt szenvedtük át a többi lágerek rettenetes hosszú sorát, együtt kínlódtunk és éheztünk, fázunk jéghideg éjszakákon át beprésselve marhahavonokba, ahol még ülőhely sem volt. És együtt érkeztünk meg végül Bergen Belsenbe, a halállágerok legszörnyűbbjébe, ahonnan azt gondoltuk már nem lesz szabadulás. De mégis felszabadultunk, mikor már azt hittük a borzalmaknak sosem lesz vége. És én akkor betegedtem meg olyan nagyon. Teljesen leromlottam, a három tifusz egyszerre nagyon megtámadott, flekktifusz, láz és hastífusz társultak. 25

kilóra fogytam le. Laufer Évinek köszönhetem, s az ő gondos ápolásának az életemet. Ha ő nincs, akkor Te sem olvasod ezt a levelet, mert nincs, ki írná.”

Itt megszakítom a levelet: láttuk, hogyan foglalta össze Éva a megélt szenvedések és veszteségek, a rokonaiért való aggodalom, a gyász, az öngyilkossági kísértések, az emlékezés gyötrelmei, az elmondhatón túli mozzanatok, a súlyos betegség sűrű történetét. Ismerünk személyes auschwitzi beszámolókat, lehetnek a motívumok ugyanazok, de a szokottnál is megrázóbb szembesülni a történetekkel, ha mindez egy közelálló rokonnak jutottak osztályrészsül, aki teljes hitelességgel képes lépésről lépésre érzékelteni a szörnyűségek és fájdalmak szeliskáláját az elbeszélhetőtlől a mondhatatlanig.

Pfeifer Éva-portré

Ez a kép P. Éváról Pápán készült, már nincs hosszú copfja, tán tizenhárom-tizennégy éves lehetett.

Itt idézek néhány részletet későbbi levelekből, melyek valamelyest kiegészítik Éva és családja lágertörténetét.

Hidingebro, 1946. március 19. Édesapjáról írta, azaz a reményről a reménytelenségben:

„...nem lehet reményem sem, mert tudom, mi a valóság. Egyszer én is megfordultam azon a helyen, ahol ők mind eltűntek. G. Gyula szerint az én drága jó apukám a felszabadulás előtt egy héttel kórházba ment még Németországban és valószínű, hogy él valahol. De hol, én nem tudom, s most is keresem mindenfelé, amerre csak lehet. képzelheted, hogy ez az egyedüli vágyam, tudod, hogy még akkor, mikor oly kicsi voltam, mennyire rajongtam érte. A természetemet is tőle örökölttem, anyu mondta sokszor.

1946. szeptember 20.:

„Goldstein Gyula írja bár, hogy ne legyen reményem, mert ők együtt voltak Auschwitzban egy műnációgyárban és aztán a 100 km-es gyaloglás után rongyosan és éhesen bevagonírozták őket. S eztán Gyula felszabadult, de a kivagonírozásnál drága apukám már nem volt ott. Hát most mit csináljak? Én magam is részese voltam, jó néhány vagonosztásnak, s így ismerem a téli vagonozás gyönyöreit is – emlékszem, mint dobálták ki a fagyott csontvázzakká soványodott félig élőket a vonatból, s a bennülőknek mindig több helyük lett. Gyula január hónapról ír, 15-én látta aput utoljára. Szóval tél volt akkor is. Megnyugodtam, nem segíthetek, tudom. Fájni fog, amíg élek ez a tudat, de meg kell még jobban keményedni.”

Március. A barátság megtartó erejéről:

„Nyugodtan mondhatom, hogy Laufer Évinek köszönhetem az életemet, ugyanis, amikor a Bergen Belseni lágerben megbetegedtem, úgy ápolt, mint egy anya. A saját krumpliját adta nekem, pirét főzött belőle. Gyalogolt hozzám kétszer napjában kilométereket, a tifuszlágerbe, az egészséges lágerből. Mosdatott fürösztött fésült, megszerzett micvákat, amit csak tudott. Sohase tudom neki megköszönni. Most sajnos nem vagyunk együtt, de az a tudat, hogy ő is itt van Svédországban megnyugtató. Ő hazautazik a nyári transzporttal.”

Levélről levélre visszatérő motívum, hogy Éva szenvedélyesen tájékozódik, kutat élő rokonai után, gyűjti a hazai, kiváltképpen a pápai híreket, infor-

málódik, hogy az alakulóban lévő új világban milyenek a levelezési lehetőségek távoli országok között. Ha megtalál valakit, többé nem engedi, tartós kapcsolatokat szeretne építeni. S lelkileg igyekszik egyre keményebben megküzdeni a veszteségeivel.

4. PFEIFER ÉVA ELSŐ LÉPÉSEI A FELSZABADULÁS UTÁN

Svédországi levelek

Az 1946. január 6-ai levél folytatása:

„De meggyógyultam itt, Svédországban, ahová a Vöröskereszt juttatott ki, és élek; a nagybetegség semmi nyomot nem hagyott maga után, 54 kiló vagyok és teljesen egészséges. Évi Malmöben dolgozik, sajnos nem lehattunk együtt itt egész idő alatt, mert én súlyos betegen jöttem; ő mint üdülő. És most munkát kaptam itt, Örebrotól 20 km-re, egy öregotthonban, ahol mindössze 9 öreg él, és az intézmény nagyon jó módú. Én az Oberschwesternek (főnövér) segíték és a konyhán, meg az ebédlőben a szervírozásnál, teljes ellátást kapok, kis külön szobát, és 80 korona fizetést egy hónapban. A fizetésből nagyon nehéz kijönni, mert a ruházkodásra is alig futja, de mindennél többet ér, hogy sok szeretetet kapok; mert ez hiányzik nekem a legjobban. Nem tudom, mi lesz később, egyelőre Svédországban maradok, most a főnököm megkérvényezte az idegenforgalmi irodánál az útlevel-hosszabbításomat, nem akarnak elengedni innen, megszoktak és én is szívesen maradok – egyelőre. Boldog lennék, ha látnálak benneteket, a három drága kislányodat, Téged és férjedet, de most még nem tudom, mit csinállok később. Küldök egy fényképet, nagyon megváltoztam, mióta nem láttál és meg sem fogsz ismereni. 19 éves vagyok és egy cseppet sem sovány, és a hajam teljesen barna. Csak a szemem a régi. Küldjél te is magatokról képet, legalább így had lássalak Benneteket – hisz más senkim sincs a világon.

Magyarországon rettenetes a helyzet, nagy éhségről hallok és teljes tönkremenésről. Én egyáltalán nem szándékozom hazamenni. Nem tudnék ott egyedül kínlódni, ahol egyszer valaha boldog is voltam. Palesztinából nem lehet Magyarországra írni? Krausz Sándor sírköves és családja otthon vannak, egy Prágai címen keresztül hallotta egy barátóm. Próbálj írni Pápára Arankám drága, talán ők tudnak visszaírni, hogy kik élnek Pápán. Én is érdeklődöm, és ha tudok valamit, azonnal megírom. Nagyon-nagyon várom drága leveledet és most utólag

bocsánatot kérek Tőled, amiért szomorú dolgokat is kellett írnom.

Sok-sok szeretettel csókollak téged és drága családodat a mindig szerető Évid.”

1946. március 19.

„És most írok magamról, hogy élek itt, a messze idegenben, távol mindentől és mindenkitől, kik hozzám tartoztak.

Hát legelőször is élek – s ez most talán a legfontosabb. Körülöttem csupa svéd. Egy egyemeletes ház, piros faépület, fehér szegélyekkel, két nagy erkély, és vadonatúj is, barátságos minden. Belül központi fűtés és a –25 fokos hideg dacára nagyon meleg van, ugyanis 6 öreg néni és 3 öreg bácsi ott-hona ez. Itt Svédországban vannak ilyen kis alakulatok, jómódú egyének létesítik öregségük segítésére és én úgy vagyok itt, mint egy »házikisasszony« – ez a pontos lefordítása a svéd szónak, ami állásomat megjelöli. A háziasszony egy főnővér, végzett ápolónő, s nem egy házvezetőnő, aki a ház körül tartja a rendet, ő hív mosónőt, a nagytakarítást vezeti stb. És én munkám először a tálalás, felszolgálat, foglalkozás az öregekkel [hiányzó sor] – volt. Most viszont már önállóan főzök a konyhán – svédül. Ők mindent édesen szeretnek. Állásomat szintén a főnővérnek köszönhetem, ugyanis ő ápolónő volt abban a kórházban, ahol én feküdtem, s mikor látta, hogy egészséges vagyok, elhozott magával. Én is nagyon szerettem őt az első perctől fogva. Nagyon vallásos, finom lelkű nő, hasonló korú, mint az édesanyám – s úgy is bánik velem, hogy jobban már nem is lehet. Én már nagyon jól beszélek svédül, s most énekelni tanulok.

Esténként szájharmonikázom az öregeknek és nagyon sokat viccelek és mulattatom őket. még táncolok, ugrálok is néha, mikor kicsit megfeledkezem arról, ami volt. Hiszen oly fiatal vagyok, 19 éves és még boldog akarok lenni. Most, egyelőre nem kívánok többet. Megfelelő minden körülöttem, külön fehér szobám van és a főnővér minden lefekvéskor bejön és megsimogat, jóéjszakát kíván. Reggel hétkor kezdem a munkát, este 6–1/2 7-ig, de közben van 1-2 pihenő órák délelőtt és délután. Egy héten egyszer fél nap teljesen szabad és minden harmadik vasárnap. 20 km-re vagyok Örebrótól, ez egy szép nagy gyárváros és nagyon kedves ismerőseim vannak, Papa és Mama-nak szólítom őket, és úgy szeretnek, mint sajátjukat. Ez egy telep, ahol vagyok és rajtam kívül nincs más fiatal. De van egy kis szlovák lány Örebróban, akit nagyon szeretek és vagy én utazom, vagy ő jön ki hozzám. És mos írok valami másról. Van egy 25 éves fiú ismerősöm, akivel

még Malmöban (200 km tőlem) nagyon megkedveltük egymást. Ő itt a gépgyárban gépész, de ott-hon orvostanhallgató volt. Budapestről került ide. Nem tudom, mi lesz, egyelőre nagyon érdeklődik, és gyakran meglátogat, sőt a főnővért meg is kérdezte, beleegyezne-e a házasságunkba – de én nem akarok még. Van időm és meglátom, hogy alakul később. A jövő hónapban húsvétkor jön legközelebb, akkor megbeszélünk mindent. Nagyon nehéz nekem így semmi nélkül új életet kezdeni.

És most kérnék valamit. Küldd el nekem a képeket csak kölcsön, amin én, vagy a testvérem, vagy a szüleim vagyunk. Ha megnéztem és megmutattam itt, ígérem, visszaküldöm. Nekem nincs már semmim otthonról és látni szeretném – csak még egyszer. Mindnyájatokat a legmelegebb szeretettel csókollak Évi”

Hidingebro, 1946. május 18.

„Drága Arankám!

Végtelen boldog voltam ma a leveleddel, melyet oly régen vártam, Elképzelted, mit jelentenek nekem ezek a képek, kurta kis boldogságom élő jelei, egész délután csak ülök és nézem, próbálok visszaemlékezni. Nagyon-nagyon köszönöm, hogy megtarthatom, és ha a másikat is elküldöd, megnézem, utána fogok rendelni, hogy legyen nekem is, az eredetit visszaküldöm Neked. Alig tudom elhinni, hogy ezeket a képeket valaha, drága anyukám a kezében tartotta, az egyikén a keze írása is rajta van.

Arankám, édes, amit apuról írsz, azt nem is csodálom, mert azt hiszem, hogy nincs is, aki őt ne szeretne volna, sokkal jobban, mint mást. Ha elküldöd a képet, amin ő is rajta van, kinagyítatom az arcát magamnak. Goldstein Gyula írt Pápáról, nagyon szomorúan él otthon, ez természetes: ki nem szomorú közülünk, aki megvan? Szeretne látni, írja, sokat mesélne nekem apámról, akivel együtt volt Auschwitzban. S mikor a lágert kiürítették 100 km gyaloglás után, teljesen rongyosan, kiéhezve elváltak – így írja. És ő hazajött és szeretne elbeszélgetni velem az apámról, aki ott maradt. Így, ezekkel a gondolatokkal élek itt, nem tudok a fiatalokkal tartani, akiknek sikerül néhány órára elfelejteni, mindazt, ami volt. Engem csak ez az egy gondolat ural, tudom, hogy nem szabadna így beszélnem, és mégis azt mondom, teljesen fásult vagyok minden máshoz és mindenkire, nem hatnak meg más emberek, sorsok, történetek – csak este, ha egyedül maradok magammal és a gondolataimmal, akkor nehéz. Nem is tudok magamról semmi érdekeset írni. Júniusban leszek 20 éves és tavasz van, svéd tavasz – és én itt vagyok, úgy találom, hogy mindennek ellené-

re szürkén és egyhangúan telnek a napok, a fiúkhoz egyáltalán nincs kedvem, várok; itt, ahol vagyok részben megnyugtató az élet. Most már nehéz engem kielégíteni otthonnal, mert olyat nem kapok soha többé, amilyen elveszett. Bocsáss meg Arankám, hogy csupa szomorú dolgot tudtam csak ma írni, hidd el, azért nem mindig van így és nevetni is tudok néha. Nagyon várom a leveled, hiszen csak veled tudok elbeszélgetni a mi közös Drágáinkról. Csókolom a három kislányt, üdvözlöm a férjedet. Számtalanszor csókollak sok szeretettel: Évice”

Nagyon megejtő Éva szinte kislányos szülőlétsége és mellette egy érett felnőtt nő óvatos józan nyugalma, aki semmiben nem akar elhamarkodottan dönteni, aki meg szeretne kapaszkodni, és egyre tudatosabban építi a megtalált szálakat. Megkapó, amilyen nyíltsággal a nagynénjét – és neki hála – bennünket is beavat érzelmeinek hullámzásába. Értesülünk róla, hogy olykor felszabadultan meri élvezni a békét, máskor fásultan várakozik, mert húszévesen szomorú számára a tavasz. Kedvenc mondatom tőle: „még táncolok, ugrálok is néha, mikor kicsit megfeledkezem arról, ami volt. Hiszen oly fiatal vagyok, 19 éves és még boldog akarok lenni.” E mondat miatt éreztem, hogy leveleit nyilvánosságra kell hozni. A pillanatok miatt, amikor az életöröm felülírja a rettenetes élményeket és veszteségeket és Éva nevetni is tudott.

5. PFEIFER ÉVA ÉLETSZEMLELETE, TERVEI ÉS REMÉNYEI

Hétköznapi és döntésérlelő levelek

Hidingebro, 1946. szeptember 20.

„Édes drága Arankám!
Nagyon-nagyon vártam a leveledet és nem is tudtam elképzelni, mi lehet. Itt hallani mindig az ottani zavarokról és ennek tulajdonítottam, hogy nem hallok semmit sem rólad. Pedig ha tudnád, milyen boldog vagyok minden szavadért, hiszen rajtad és Babán kívül senkivel sem tudok elbeszélgetni a mi közös kedveseinkről.

Laufer Évi hazautazott és férjhez ment a nővére (Margit) férjéhez M.Gyulához, aki a nevét Marosira változtatta és valami rendőrtiszt Pápán. A házasság, mint a levélből érzem – nem sikerült úgy, mint kellett volna. Évi sokkal higgadtabb, józanabb természetű és szóval Gyula nagyon sokáig volt egyedül és nagyon szereti Évit. Évi pedig inkább a

barátot szerette Gyulában. Sajnos ilyen elhamarkodott lépésen nem lehet segíteni, most már bánja, hogy hazautazott a nyugodt Svédországból, mint írja nem hallgatott rám, pedig nekem volt igazam. Tudod, egyszer említettem neked, hogy járok egy fiúval, most már nem járok. Szerencsére hamar rájöttem, hogy anyukám, drágám nem örülne éppen ennek az ismeretségnek. Így most még mindig egyedül vagyok ugyan, de nincs semmi megbánnivalóm.

Most írok még valamit. Én írtam volna neked még sokkal régebben, de nem tudtam. Hosszú-hosszú hetekig feküdtem betegen, tüdőgyulladással és légszűrhuruttal, még mindig nem dolgozom, bár itt vagyok a munkahelyemen és itthon feküdtem, mert itt majdnem kórházi kezelés van, s így jobb volt itthon. Hétfőn elutazom egy szanatóriumba utókúrára 2-3 hétre, s azután visszajövök újult erővel dolgozni. Tíz kilót fogytam s így nem vagyok már kövér. 62 és ½ kgról fogytam le 53-ra. A szanatóriumban biztos megtömnék újra, de nem bánom. Most valahogy nyugodtabban veszek mindent, illetve nyugodt mindig voltam, csak érzéketlen és fásult, aztán a fásultság elmúlt és inkább kezdek törődni magammal. Rájöttem, hogy nem segíthetek magamon, ha lógatom az orrom és próbálok jobb színben nézni mindent. A betegség meglehetősen letört, de most hogy már kilábaltam belőle, újra van kedvem az élethez.

Hazulról néha kapok híreket, Goldstein Gyula és Krausz Pista dolgoznak és éldegélnek és hívnak haza, de nem megyek. Pfeifer Lajos bácsi is ír. Tudod, a megszokott Pfeifer stílus, mint apukám. Aranka, egyszer azt írtad van még apuról képed és elküldöd kölcsön. Legalább ha képen láthatnám és lekopírozhatnám itt egy fényképszélnél. Én egy képet kaptam meg és azt nagyon örööm. Azután ígérted, hogy küldesz még néhányat, amit majd én küldjek vissza, de én nem kaptam meg. Remélem, nem vesztek el és így még lehet reményem, hogy legalább képen láthatom aput. Most megpróbálok írni egy internacionális vöröskeresztes irodába Olaszországba, nem bírok beletörődni sehogy sem, hogy nincs meg apu. Megnyugodtam, nem segíthetek, tudom. Fájni fog, amíg élek ez a tudat, de meg kell még jobban keményedni.

Bocsássál meg nekem, amiért mindig megszomorítlak a levelem végén, ígérem, hogy írok rövidesen és sokkal vidámabban.

Sok szeretettel csókollak és üdvözlöm a tiedet.
Évi

U.i. Dringler Baba még Bergenben van, és nem tud írni, és nem tudom, mi lesz velük ott.

Küldök egy fényképet mely még a betegségem előtt készült.”

Garphyttan, 1947. január 18.

„Drága Arankám!
Biztosan nem tudod elképzelni, miért nem írtam olyan hosszú ideig.

Most megpróbálom megmagyarázni. Azt már írtam ugye, hogy beteg voltam, tüdőgyulladás – szóval abba kellett hagyni a munkát és bejönni egy szanatóriumba pihenésre. Úgy számítottam, hogy karácsony utánig leszek itt. De aztán nem javultam és itt kellett maradnom – nem tudom meddig, most elkezdtek egy kezelést rajtam és ameddig ez tart. Most már megszoktam a szanatóriumi életet is, de persze sokkal szívesebben dolgoznék. Itt az első időben többet járhattam fenn, most feküdni kell egy ideig a kezelés miatt. El tudod képzelni a boldogságomat, hogy Babának végre sikerült kikerülnie ide. Most legalább tudom, hogy itt van a közelemben, és ha gyakran sajnos nem is találkozhatunk, mégis oly boldog tudat az, hogy itt van. Arankám édes, köszönöm szépen a képeket, amelyeket küldtél, oly jól esik nézni rajta anyukámat és aput, téged és Jolánt, annyi szép régi emlék jut eszembe. Most már meg vagyok edzve ebben is – tudok gondolkodni.

Kaptam levelet Pápáról, Goldstein Gyulától. Arankám, meg fogsz nagyon lepődni, mennyire megváltozott minden otthon, a körülmények, az egész. A Gyula például megnősült, már egy kislányuk is van, nekem is csak most írták meg. Nem ismerős a felesége, ha jól tudom, nem is a mi felekezettünk. Mindegy. Természetesen nagyon egyedül érezhette magát Gyula mikor hazakerült és senkit semmit nem talált. Meg kell érteni őt. Írja, hogy ne higgyem azt, hogy ő elfelejtette azokat, akiket elvesztett. Nem azért tette ő most ezt. Elhiszem, igaza van, félt az egyedüllétől.

Hogy vagytok Ti Arankám? A kislányok most már majdnem nagylányok lehetnek, de szeretném őket látni. Úgy képelem, hogy nagyon szép lehet ott nálatok. Nem írok most többet ez alkalommal, holnap jön hozzám a Baba és ő is ír a levélbe.

Sok-sok szeretettel csókollak Téged és a kislányokat és a Férjedet üdvözlöm. Évi

Ui. Arankám édes! Nem tudnál érdeklődni egy ismerősöm után? 1946 februárjában ment ki Palesztinába, Vajda József. Szül: 1923. Nagymagyar Komárom m. apja Vajda Sámuel, anyja Goldstein Elsa. Egy napig ismertem ezt a fiút otthon, de később találkoztam a lágerben valakivel, aki igen jól ismerte és arról szeretnék neki írni. A címét szeretném megkeríteni.”

A kis fekete bőrönd ennyi betekintést engedett Pfeifer Évi, a Pápáról 1944 júliusában Auschwitzba

deportált lány életének feltehetően legviharosabb két esztendejébe. Közeli családtagjait elvesztette, mégis ép lélekkel tudott örülni minden rokonnak, barátoknak és új ismerősnek, kiket a sors még megtartott neki. Őszinte hévvel aktívan építette maradék és új kapcsolatait. Édesapja elvesztése okozta a leginkább gyötrő, múlhatatlan gyászt számára, energiát nem kímélve gyűjtött képeket és történeteket róla. Mi lett vele ezután, nem tudjuk. Magyarországra visszatért ismerősei sorsát aggódva követte, de láttuk, úgy döntött, hazajönni nem akar. Eljutott-e Izraelbe, találkozott-e Aranka távolból tiszta szívvel szeretett kislányaival – szintén nem tudjuk, a kis fekete bőrönd nem őrzött meg több emléket róla. Őszintén remélem, nem teperte le a betegség, melyből oly nehezen gyógyult éppen. Szeretném azt hinni, valahol a világban letelepedett és boldog családot alapított. Nagyon megérdemelte. Ha így lett volna, feltehetősen meg is írta volna.

Ez a történet valahogy a maga csonkaságában is kereknek tűnik. Úgy ismertük meg Pfeifer Évát, mint aki túlélve a borzalmakat szenvedélyesen kutatja egy élő rokon címét, mindenképpen beszélnie kell elvesztett szeretteiről az őket korábban ismerőkkel. Úgy búcsúzunk tőle, mint aki két évvel később szinte misszióként e rokon segítségét kéri ahhoz, hogy elérjen Palesztinában egy további régi ismerőst, aki számára valakiről egy lágertörténetet szeretne közvetíteni. Csodásan ötvöződött benne a nem-felejtés, a kínzó együttélés az emlékekkel és a jelen, a kapcsolatokban kiteljesedő élet örömei iránti nyitottság, és az elfogadó tolerancia, amivel az új világ furcsa, de törvényszerű kompromisszumainak kihívásaira reagált.

JEGYZETEK

- 1 Az összeállító a vészkorszakot Budapesten élte át. Családjá történetével nyugdíjasként kezdett foglalkozni a hozzá került családi levelezés alapján. Közérdekűnek ítélt felfedezéseit a *Remény* c. folyóiratban tette közzé. *Villámcsapás*, 2016/2. 16–23; „Egy megtéptett háló...”, 2017/1–2. 31–44.
- 2 Eckstein Aranka, Goldstein Zoltánné, Palesztinában Joshua Even, a tévedés a két név összeecsúsztatásából eredhet.
- 3 Aranka 1935-ben legálisan utazott a Maccabi játékokra Palesztinába cionista ismerőse, Goldstein Zoli hívására, akivel 1936-ban összeházasodott. Éva Aranka az elutazása idején 10 éves.
- 4 Drigler Baba (Magda) Éva nagynénje, édesanyja, Dringler Tilda testvére.
- 5 Eckstein Jolán, édesanyám nővére, Dringler László felesége, Gyuszi és Andris az unokatestvéreim, nem tudom, hogy találkoztunk-e valaha.